

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Ставрояні Сергій Сергійович

УДК 291.1 : 230.11

**ПАРТНЕРСТВО ЦЕРКВИ І СУСПІЛЬСТВА У НАРАТИВАХ УКРАЇНСЬКОЇ
ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ТЕОЛОГІЇ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
ЩИРИЦЯ Тетяна Володимирівна,
Національний технічний університет
«Київський політехнічний інститут»,
доцент кафедри філософії

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
БОГАЧЕВСЬКА Ірина Вікторівна,
Національний транспортний університет,
завідувач кафедри філософії та педагогіки

кандидат філософських наук, доцент
ПАПАЯНІ Іван Володимирович,
Департамент у справах релігій та національностей
Міністерства культури України,
завідувач сектору реєстрації статутів та
статистичного обліку релігійних організацій

Захист відбудеться «27» травня 2016 р. о 11:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «27» квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Остащук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Станом на початок XXI століття, після тривалого панування ідеологічних стереотипів щодо сфери релігії, виникає стійкий інтерес суспільства до релігійних традицій як глобальних, так і локальних. Український протестантизм як оригінальне явище цікавить не лише українських релігієзнавців, але і численних західних дослідників. Водночас, вивчення наративів сучасного українського протестантизму залишається поза увагою релігієзнавців. Звернення до цієї тематики самих протестантських теологів не принесло значних результатів. Між тим, у сучасному українському релігієзнавстві існує розвинута методологія лінгвістичного релігієзнавства, яка дозволяє ефективно аналізувати як характерні риси наративної теології українських протестантів, так і виявляти нові наративи, що виникають у сучасному протестантському середовищі в Україні. В центрі традиційних наративів українського протестантизму – радикальний конфлікт між церквою та суспільством. Сьогодні українські протестанти формують ідеали преображення суспільства. Тим самим акценти із дистанціювання церкви від «світу цього» переміщуються на активну соціальну діяльність щодо реформи суспільства і держави.

Особливі колізії між намаганням зберегти власні традиції, з одного боку, і засвоїти досягнення зарубіжного протестантизму, з іншого боку, створюють поле напруженості в українському протестантизмі. Конфлікти інтерпретацій мають власну специфіку через формування особливої традиції із своїми «героями віри», конфліктами, фундаментальними історіями.

Суперечливий дискурс українського протестантизму, який ще не встиг повністю пристосуватися до умов життя у пострадянських умовах модернізації, зустрічається із викликами постмодерну. Це народжує оригінальні проекти оновлення традиції, нові герменевтичні практики, і найголовніше – змінює ставлення до наративних джерел у Біблії та у попередній протестантській традиції. Виникає творче формування нових наративних ресурсів, спрямоване на формування українського протестантизму доби постмодерну.

Теологічні концепції щодо відносин церкви і суспільства, що виражені у наративах богословів сучасного українського протестантизму, є іншими, глибшими та різноманітнішими, ніж загальні програмні установки соціальних доктрин протестантських об'єднань. Отже, теоретичної та практичної актуальності набуває філософсько-релігієзнавчий аналіз протестантської наративної традиції України XXI ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі філософії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» згідно з науковими напрямами: темою «Дослідження методів розвитку творчої особистості» (№ 0107U0000981), темою «Соціальні аспекти управління сталим розвитком України: державний та регіональний виміри» (№ 0111U033184), комплексною науково-технічною

програмою НТУУ «КПІ» «Сталий розвиток» (Протокол Вченої ради НТУУ «КПІ» №4 від 06.04.2009).

Метою дисертаційної роботи є комплексний аналіз концепцій відносин церков і суспільства у наративах сучасної української протестантської теології.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- здійснити послідовний аналіз наукової літератури, яка висвітлює новітні підходи у дослідженні наративів протестантизму в контексті загального розвитку наратології та лінгвістичного релігієзнавства;
- представити особливості сучасного українського протестантського теологічного дискурсу доби постмодерну;
- проаналізувати особливості використання Біблії як наративного джерела в українському протестантизмі при вирішенні вітчизняними протестантами проблеми відносин церкви і суспільства;
- дослідити особливості наративів про церкву і сучасне суспільство, які існують у традиції українського протестантизму та розвиваються в богословських дискусіях початку ХХІ століття;
- розкрити наративи української протестантської так званої «теології Майдану».

Об'єктом дослідження є сучасна українська наративна протестантська теологія, що розвивається під впливом західної протестантської теології ХХ – ХХІ століть та у зв'язку з особливими умовами існування протестантизму в Україні.

Предметом дослідження є концепції відносин церков і суспільства, що стихійно або цілеспрямовано формуються у наративах сучасної української протестантської теології.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Методологічною основою дослідження є роботи провідних українських філософів і релігієзнавців, які обґрунтували принципи філософського, історичного, соціокультурного й політичного аналізу релігійних явищ: В. Андрущенко, І. Богачевської, В. Бондаренка, Л. Владиченко, А. Глушака, Т. Горбаченко, Л. Губерського, Є. Дулумана, В. Єленського, М. Заковича, М. Кирюшка, А. Колодного, Л. Конотоп, П. Кралюка, В. Лубського, О. Марченка, В. Панченко, М. Поповича, О. Предко, М. Рибачука, О. Сагана, П. Сауха, Л. Филипович, Є. Харьковщенко, М. Черенкова, А. Чернія, Ю. Чорноморця, О. Шуби, П. Яроцького та ін.

Для вирішення поставлених завдань автор виходить із загальнометодологічних принципів наукового дослідження, та спирається на базові принципи релігієзнавчого дослідження, такі, як системність, історизм та позаконфесійність. Були використані як традиційні методи наукового дослідження (аналіз і синтез, системний метод), так і феноменологічний та інтерпретаційний методи для розкриття особливостей українського протестантизму як спільноти, що має власні наративи. Аналіз наративної теології та сучасного дискурсу українського протестантизму здійснено за допомогою методів лінгвістичного

релігієзнавства, дискурс-аналізу й застосування методологічного інструментарію сучасної наратології.

Джерельною базою дослідження є широке коло першоджерел, богословські праці релігійних мислителів, офіційні видання релігійних організацій, матеріали численних дискусій українських протестантів.

Автор використовує також свій практичний досвід роботи у різних молодіжних громадських організаціях.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українському релігієзнавстві на основі системно-аналітичного підходу проаналізовано концепції відносин церков і суспільства у наративах сучасної української протестантської теології.

Найсуттєвіші наукові результати, які висвітлюють новизну дисертаційної роботи, внесок автора у розробку проблеми й які виносяться на захист, конкретизуються у наступних положеннях:

Вперше:

- обґрунтовано, що наративний аналіз зарубіжного і українського протестантизму необхідний для адекватного розуміння розвитку української протестантської теології й українського протестантського дискурсу часу глобальних трансформаційних змін. Складності аналізу пов'язані з численними суперечностями між тяжінням до ліберальної модернізації і до фундаменталізму, намаганнями зберегти традицію вітчизняного протестантизму попередніх століть, викликами доби постмодерну. Релігієзнавчий аналіз процесів переосмислення власних наративів та переінтерпретації наративних джерел в богословських дискусіях українського протестантизму можливий лише на основі використання основних концепцій сучасної наратології;
- визначено, що в процесах суспільних модернізацій протестантські релігійні організації виконують амбівалентні функції. Так, разом із гуманізацією, активним соціальним служінням можна відзначити в деяких випадках спостерігається консервативна позиція з окремих важливих соціальних питань, разом з інтеграцією суспільства релігійний чинник нерідко роз'єднує людей;
- встановлено, що сучасна протестантська теологія вважає, що характерною ознакою людини є здатність жити під впливом наративів спільнот і створювати нові наративи. Крізь призму наративного сприйняття людина тлумачить реальність. Під впливом наративних взірців змінює свою поведінку та спосіб життя. Для віруючого і християнської спільноти біблійний наратив створює цілісний наративний світ із його метафорами, символами, ідеальними героями й основоположними конфліктами. Наратив зумовлює світогляд спільноти, даючи відповідь на основні світоглядні питання. Наратив має драматичний характер і дозволяє особистості ввійти у наративний світ через свідоме чи несвідоме прийняття певних ролей у світовій драмі;

- виявлено, що сучасна українська протестантська теологія власними нарративними джерелами визнає не лише Писання, але й вітчизняну традицію. Це суперечить одному із фундаментальних принципів Реформації: тільки Писання, але авторитет традиції як додаткового нарративного джерела визнається тією чи іншою мірою як лібералами, так і консерваторами, як теологами, що мислять у парадигмі модерного мислення, так і постмодерністами. Християнський нарратив українського протестантизму є розповіддю про історію і сьогодення церковної спільноти, чії засновники та «хранителі» були (або є) особливими «героями віри». Розповіді про героїв віри написані у наслідуванні взірцям біблійних нарративів про пророків, апостолів тощо, а також є аналогічними до православних «житій святих». Церковна спільнота є носієм особливого духовного досвіду, без якого неможливе адекватне читання Біблії та нормативний християнський світогляд. Цей духовний досвід сформували герої віри і зберегли у часи випробувань. Самі вони досягли цього досвіду завдяки невтомним пошукам істини в Біблії та нескінченій жадобі мати правильну церковну практику;
- розкрито, що біблійні нарративи протестантські богослови читають при паралельній актуалізації історій «героїв віри», історій із життя спільнот та окремих вірних. Біблійний нарративний світ бачиться крізь призму нарративного світу українських протестантських спільнот, через практику їх сьогодення чи недавнього минулого. Наратив має драматичний характер і складається із наступних актів: 1) зав'язка, в якій розповідається про покликання героя проповідувати світу; 2) спокуси героя і невиконання покликання; 3) повернення до духовного життя; 4) благословіння Богом духовного розвитку героя. При цьому, героєм нарративу може бути або індивід, або ціла спільнота;
 - висвітлено, що пошук нових нарративних стратегій зумовлений визнанням неефективності традиційних методів проповіді. В цих умовах найважливішим визнається оздоровлення самих церков шляхом нової Реформації. Така реформація вважається необхідною через явну кризу, яка проявляється у скороченні чисельності громад, конфлікті поколінь, непристосованості до умов постмодернізму. Новою формою нарративних джерел для доби постмодернізму стали «євангельські собори», започатковані українськими та російськими протестантами, як інноваційна форма для формування спільного церковного вчення про цінності, теорії та практики християнства майбутнього;
 - окреслено, що нарративи «теології Майдану» радикалізували концепти української протестантської «соціальної реформації». Молоді протестантські богослови створюють оригінальну ліберальну теологію визволення, яка абсолютизує цінності прав людини, свободи особистості та суспільства. Основним нарративом сучасної української протестантської теології є нарратив звільнення, «виходу» із «Єгипту» радянського та імперського тоталіризму до стану особистої і суспільної свободи. Український протестантський нарратив

звільнення передбачає необхідність не лише релігійної свободи, але й захист гідності людини та нації через збереження і розвиток всіх прав людини. Вільна церква неможлива без вільного громадянина та вільного суспільства;

- досліджено, що партнерство церкви й суспільства, церкви та держави в Україні мислиться як необхідне для збереження простору свободи і розвитку українського соціуму в умовах стану «постпостмодерну». Наративний ідеал «постпостмодерну» є різновидом романтизму в теології, спорідненого з ідеалами радикальної ортодоксії західного протестантизму та концепціями російської релігійної філософії. Специфікою наративного ідеалу «постпостмодернізму» стає претензія на деконструкцію модерну й постмодерну через їх подолання, а не фундаменталістичне реконструювання традицій. Теологія постпостмодернізму, поява якої спровокована подіями Майдану та наступної української кризи, є відповіддю протестантського теологічного середовища на об'єктивні історичні виклики і забезпечує українським протестантським богословам ідейне лідерство в українському релігійному дискурсі.

Уточнено:

- уявлення про пристосування українського протестантизму до умов постмодерного суспільства, що відкриває нові перспективи для його розвитку. Український протестантизм перестає бути пострадянським і стає власне українським, європейським. Розвиток наративної теології українського протестантизму й особливості використання наративних джерел для конституювання власної ідентичності відкривають нові можливості для екуменічного діалогу, для більш гармонійних відносин між церквами і громадянським суспільством, церквами й державою, церквами та культурним середовищем. Зокрема, «універсальна» церква і «Майдан» виступають ідеальними комунікативними спільнотами, які задають цінності для конкретних громад та їх вірних.

Набули подальшого розвитку:

- розуміння того, що пропозиції альтернативних способів читання Біблії за допомогою індуктивного фундаменталістичного прочитання, яке є лише слабким віддзеркаленням західних взірців, а теологи, що пропонують такі стратегії ставлення до Біблії, належать до консерваторів, які духовний досвід власної традиції мають за невід'ємний елемент ідентичності й наративу про самих себе.

Теоретичне і практичне значення дослідження полягає у тому, що матеріали, теоретичні положення і висновки дисертації можуть бути використані у подальших працях із релігієзнавчого аналізу зарубіжного й українського протестантизму, дослідженнях філософії релігії, історії філософії, філософських, політологічних працях щодо проблем взаємовідносин держави і церкви, при підготовці спеціальних і узагальнених наукових праць з історії релігії, при підготовці навчально-методичної літератури і спецкурсів із релігієзнавства та філософії культури, а також можуть слугувати при визначенні й уточненні

головних засад і пріоритетів сучасної державної політики у галузі міжконфесійних відносин.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою автора. Висновки, положення наукової новизни одержані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені автором у повідомленнях та доповідях на науково-теоретичних семінарах і засіданнях кафедри філософії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», на низці міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, зокрема: XXI Міжнародній науково-практичній конференції «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості» (Донецьк, 2007); XXIII Міжнародній науково-практичній конференції «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості» (Донецьк, 2008); Міжнародній науковій конференції «Людина. Світ. Суспільство» (Київ, 2009); X Міжнародній науково-практичній конференції «Творчість як корисне здійснення блага через істину у красі» (Київ, 2009); V Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління» (Київ, 2009); XXVI Міжнародній науково-практичній конференції «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості» (Донецьк, 2009); Міжнародній науковій конференції «Дні науки філософського факультету – 2010» (Київ, 2010); I Всеросійській науковій конференції «Міжкультурні комунікації та ідеологія миротворчості» (Тюмень, 2010); XI науково-практичній конференції «20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього» (Київ, 2011); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державно-конфесійні відносини в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку» (Київ, 2012); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Марксизм та сучасність: політекономічний, філософський та соціологічний виміри глобальної кризи» (Київ, 2013); VII міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні проблеми управління: виклики інформаційної епохи» (Київ, 2013); Міжнародній науковій конференції «Дні науки філософського факультету – 2014» (Київ, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Великі війни, великі трансформації: історична соціологія 20-ого століття, 1914-2014» (Київ, 2014); II міжнародній науково-практичній конференції «Реформація: східноєвропейські виміри» (Острог, 2016).

Публікації. Основний зміст дисертації висвітлено автором у 7 наукових статтях, 6 із яких вміщені у фахових виданнях, визначених МОН України, одна – надрукована в іноземному науковому журналі.

Структура дисертаційного дослідження зумовлена специфікою об'єкта аналізу та логікою його дослідження, що впливає із поставленої мети і розв'язання визначених для цього головних завдань. Дисертація складається із Вступу (у якому розкрита актуальність обраної теми і ступінь її розробки, визначена мета і завдання дослідження, містить джерельну базу, наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи), чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Обсяг дисертації (без списку використаних джерел) – 161

сторінка, загальний обсяг дисертації – 193 сторінки. Список використаних джерел займає 32 сторінки і містить 312 найменувань, з них – 32 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** висвітлено актуальність теми дослідження, показано її зв'язок із науково-дослідною роботою закладу, в якому виконувалася робота, визначено мету та завдання дисертації, її об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну дослідження та сформульовано її в тезах, що виносяться на захист. Поряд із вказаним показано теоретичне і практичне значення дисертації, повідомлено про її апробацію, відображено структуру та обсяг роботи.

У першому розділі **«Аналіз класичних та сучасних підходів щодо дослідження нарративних джерел протестантизму»** запропоновано аналіз теоретичних напрацювань та провідних концептуальних підходів, що пояснюють формування нарративних джерел протестантизму з огляду на світоглядні зміни як у релігійній свідомості в цілому, так і в доктрині сучасного протестантизму.

Зважаючи на те, що дослідження нарративних джерел протестантизму потребує глибокого та всебічного розуміння протестантизму як соціокультурного та духовного феномену, в дисертаційному дослідженні були використані праці таких провідних мислителів як М. Бердяєв, Д. Бонгеффер, М. Вебера, Г. Гегель, А. Гусейнов, І. Кант, О. Лосєв, В. Соловйов, М. Томпсон, П. Тилліх, С. Франк, Дж. Фрейзер, Ю. Хабермас, О. Хакслі, К. Ясперс ін. Їх дослідження стали теоретичним та методологічним підґрунтям вивчення специфіки протестантизму в різні історичні епохи, в різних типах суспільства.

Важливе значення для реалізації поставленої у дисертаційному дослідженні мети мали не тільки ті дослідження, що безпосередньо присвячені вивченню протестантизму, але й ті, які зосереджують свою увагу на специфіці християнської доктрини чи окремих її аспектів. Ця проблематика досліджувалася Г. Гоффманном, Дж. Гілом, Х. Гонсалесом, К. Доусоном, Е. Дюркгеймом, Д. Едвардсом, К. Каннінґемом, Б. Расселом, Л. Самраллом, К. Уером та ін. Серед сучасних вітчизняних дослідників варто згадати А. Арістову, Е. Бистрицьку, В. Бодак, А. Колодного, О. Кисельова, П. Павленка, О. Сагана, Л. Филипович, Р. Шеретюка та ін.

Становлення та розвиток протестантизму в Україні, особливості протестантського середовища та міжконфесійних відносин привертають увагу таких дослідників, як З. Антонюк, М. Балаклицький, В. Докаш, В. Єленський, А. Колодний, К. Кислюк, О. Лешко, В. Любащенко, В. Любчик, М. Парашевін, Л. Рязанова, Р. Сігарчук, Л. Филипович та ін.

Невід'ємною складовою дисертаційного дослідження є аналіз релігійних текстів, і, зокрема, Біблії та підходів до її тлумачення, починаючи з праць

М. Лютера та його однодумців (Ф. Меланхтон, Ж. Кальвін, У. Цвінглі) і закінчуючи представниками сучасної протестантської герменевтики (Е.Тіссельтон, Н.Т.Райт).

Методологічним підґрунтям для дослідження наративних джерел протестантизму стали, з одного боку, праці засновників філософської герменевтики (Г. Гадамера, П. Рікера, Ф. Шлейєрмахера), а з іншого – сучасні дослідження з різних питань філософії мови, розуміння, значення символів, зокрема біблійних. Провідне значення в даному контексті посідають праці Б. Єсенкулова, І. Іванова, В. Кузнєцова, Л. Мантатова, П. Михайлова, О. Романовської, А. Смирнова та ін. Окремі аспекти релігійного дискурсу знаходимо в роботах Г. Горбачук, А. Жукова, Н. Калужної, Х. Куссе, Л. Панової, А. Салахової та ін.

Різні аспекти вивчення протестантизму знайшли відображення і, з одного боку, у дисертаційних роботах І. Богачевської, І. Бондар, А. Ігнатуші, О. Лешко, Д. Миронович, М. Мокієнко, О. Спир, Г. Павлюк, А. Полякової, Ю. Решетнікова, О. Титаренка, О. Юрченко та ін., а з іншого – у виступах на міжнародних наукових конференціях та семінарах. В ракурсі даного дослідження особливу увагу привертають дослідження таких сучасних науковців як М. Бабій, В. Волошин, О. Горкуша, Т. Добко, В. Климов, Р. Соловій, П. Яроцький та ін.

Ріст популярності сучасного протестантизму тісно співвідноситься з пошуком нових релігійних дискурсів, які задовольнятимуть духовні потреби сучасної людини. Дана тенденція чітко проявляється в неохристиянських (постмодерних) конфесіях, які хоч і дотримуються базових догматів християнства – віра в Ісуса Христа і Святу Трійцю, все ж відрізняються їх власним розумінням. Головною ж відмінністю від традиційного християнства виступає соціальна концепція неохристиян – вони зорієнтовують віруючих не на аскезу, а на матеріальний, кар'єрний чи особистісний успіх і закликають до соціально активних дій, до участі в культурному, політичному, суспільному житті. Такий підхід зумовлює власні тлумачення релігійних текстів, породження нових мовних практик і, зрештою, формування нових наративів протестантизму.

Важливу роль в процесі протестантського тлумачення біблійних текстів відіграє «нова біблійна герменевтика». Грунтуючись на теоретико-методологічних засновках постмодернізму, деконструктивізму та критицизму, її представники дистанціюються від середньовічному традиціоналізму, новоевропейського субстанціоналізму й раціоналізму, відмовляються від пошуку єдино вірного, об'єктивного тексту, що визначається традицією чи раціональним науковим аналізом. Виходячи з цього, протестантська герменевтика покликана відобразити взаємовпливи слова Божого і слова людського з наступними особистісними рефлексіями.

Зважаючи на обмеженість лінгвістичних методів при дослідженні релігійного світогляду та конфесійних засад релігійного світобачення зумовила, з одного боку, та необхідність врахування мовних практик у сукупності з досвідом промовця, – з іншого, особливості формування наративних джерел протестантизму розглядаються крізь призму поняття «нарратив», який акумулюється у наративному дискурсі. Численні жанри останнього тісно співвідносяться з усталеним

тлумаченням змісту наративу, який й найбільш загальному значенні постає як сукупність певних лінгвістичних і психологічних структур, переданих культурно-історичним шляхом, обмежених рівнем мовної майстерності кожного індивіда і його соціально-комунікативних здібностей.

Користуючись теоретико-методологічними засновками, з одного боку, М. Бахтіна, а з іншого – Л. Вітгенштейна та Л. Виготського, у дисертації обґрунтовується думка про те, що наратив, відповідно до властивої йому інтеріндивідуальності, варто розглядати не як репрезентацію певного змісту, а як специфічний спосіб конструювання та усвідомлення реальності. Це, в свою чергу, означає, що наратив у поєднанні з дискурсом, а точніше наративний дискурс несе в собі певне нормативне навантаження і, при наближеному розгляді, виявляється збірником правил та інструкцій.

Розглядаючи протестантський дискурс як різновид наративного дискурсу, тобто цілісне утворення, побудоване за певним зразком (схемою) мовної дії та мовної практики, дисертантка виявляє та окреслює основні сучасні наративні джерела протестантизму, серед них: християнські канонічні тексти з акцентуванням уваги на канонічних текстах протестантизму; релігійна та світська література з проблем протестантського світобачення; усні (розмови, бесіди, проповіді тощо) та письмові (документи діяльності громад, звернення, заяви керівників церков, об'єднань протестантів) результати діяльності протестантських конфесій України; Інтернет-ресурси та інші інтерактивні засоби спілкування представників протестантських конфесій.

Поряд з вказаним у дисертації обґрунтовується думка про те, що наративне джерело перш за все має визначати характер спільноти, формувати її ідентичність або суттєво впливати на неї. Виходячи з цього, що сучасні українські протестанти прийшли до усвідомлення важливості, крім Писання ще двох наративних джерел – вітчизняної протестантської традиції та сучасних світоглядно-богословських дискусій. Біблія є головним наративним джерелом, а вітчизняна традиція усвідомлюється як додаткове наративне джерело, оскільки український протестантизм мислить себе не лише як інтерпретативну спільноту, але і надає значення авторитету досвіду героїв віри минулого.

Другий розділ **«Наративна теологія у сучасній протестантській думці»** присвячується дослідженню запропонованої сучасною зарубіжною протестантською думкою специфіки теоретичних та методологічних засад тлумачення біблійних текстів.

Розкриваючи наративну теологію як різновид протестантської богословської думки, дисертантка обґрунтовує її антропологічний характер. На цьому тлі обґрунтовується думка про те, що в межах сучасної протестантської теології, сутнісною рисою людини є здатність жити під впливом наративів, які, в свою чергу, постають теоретико-метрологічною основою тлумачення реальності. Для наративної теології відносини між Богом та індивідом принципово залежать від відносин між Богом і спільнотою, оскільки спільноти, а не окремі люди розповідають історії та визначаються історіями. Фактично, для віруючого і християнської

спільноти біблійний наратив створює цілісний наративний світ із його метафорами, символами, ідеальними героями та конфліктами. Наратив зумовлює світогляд спільноти, даючи відповідь на чотири основні світоглядні питання: «Хто ми? Де ми? Що не так? Як це можна виправити?». Поряд з іншим показано, що наратив має драматичний характер і дозволяє особистості увійти у наративний світ через свідоме чи несвідоме прийняття певних ролей у світовій драмі.

Постмодерністські інтенції сучасної наративної теології найбільш виразно проявляються у відкритому характері біблійної розповіді по відношенню до особистості. Ця тенденція найвиразніше проявляється у притчах, які творять наративні світи, до яких залучають читача. При цьому притчі самою своєю природою розлогої метафори руйнують можливість однозначності, не дають сформувати єдиного істинного раціонального богослов'я чи замкнутого міфу.

Найбільш впливовою у протестантській думці, у тому числі – українській, стала модель наративної теології, запропонована видатним англіканським біблеїстом Н.Т. Райтом. Виявляючи обмеженість історико-критичного, філологічного, структуралістського аналізу біблійних текстів, мислитель постулює необхідність застосування критичного реалізму, тобто визнання біблійних наративів як реальностей, які є предметом для розуміння, з одного боку, та інстанцією впливу на читачів та спільноти, з іншого боку. Важливе методологічне значення має запропонований мислителем принцип тлумачення біблійних текстів, зміст яких визначається тільки в контексті цілісної біблійної історії. Це, в свою чергу, підводить до думки про те, що спільнота і окремі християни покликані до творчої свободи інтерпретацій себе, але в межах рамок своєї ролі. Виходячи з цього, моральна та релігійна поведінка мають зумовлюватися загальним образом християн, який є у Писанні як певний сценарій, а не вирваними із тексту і контексту імперативними повеліннями.

Оновлення наративів та їх складових відбувається завдяки використанню пророчої уяви, яка відкриває можливість сформувати альтернативні наративи, які переповідають наново всю історію і пропонують нові шляхи до свободи та солідарності. У новому наративі та цінностях, які він пропонує по-новому розкривається характер Бога та спільноти як Божого народу. Альтернативні наративи можуть стати основними, якщо спільнота їх прийме і зробить частиною канону.

Поряд з вказаним підкреслюється дискусійність процесу надання наративам статусу канонічних. Закріплення канону різними теологами приписується: спільноті; традиції; літургійному переказу наративу; образу Христа; трьом кореневим метафорам – «спільнота», «хрест», «нове творіння»; Богові як уявному авторові. Пояснення здатності наративу до змін та закріплення цих змін як нормативних розкриває механізм оновлення традицій як легітимізований – при всій драматичній напруженості цих змін. Головною метафорою оновлення традиції є звільнення, і тому в традиції історії Ісуса та церкви розповідаються із свідомим паралелізмом до історії виходу народу Божого із Єгипту.

Чільна увага у даному підрозділі приділяється критиці протестантською наратологією модерністського прагнення сформуванню єдиного і всеосяжного змісту біблійних текстів. В цьому контексті підкреслюється, що в межах протестантської герменевтики біблійний наратив постає не тільки як розповідь про Бога і світ, але як і розповідь (людини чи спільноти) про себе, яка кожного разу реалізується в нових історичних та соціокультурних умовах.

У третьому розділі **«Церква і суспільство у практиці інтерпретації біблійних наративів українськими протестантами»** підкреслюється поліваріативність сучасного протестантського тлумачення Біблії та виявляються його модерністські тенденції.

У даному розділі обґрунтовується думка про те, що в сучасному протестантському дискурсі, єдність єдиної реформаційної парадигми тісно співвідноситься з існуванням безмежної кількості традицій тлумачення. Останні, керуючись досвідом перетворюючого впливу Біблії на життя віруючих, формують новітні теорії, що надають пріоритету досвіду, який легітимується за допомогою Письма і розглядається, як діяльність Святого Духа, що оновлює місцеві церковні традиції.

Постійні утиски протестантських церков на вітчизняних теренах у минулому об'єктивно гальмували нарощення критичного потенціалу для розвитку таких теорій, які значно б відходили від біблійних текстів і розвивали наративи на власних засадах і завдяки власному авторитету і чи рефлексивній активності. Але у вітчизняних умовах вірність Біблії часто підмінялась вірністю усталеним тлумаченням Біблії, а тому традиціоналізм переважає над фундаменталізмом. Отже, закономірним є домінування консервативних тенденцій протестантизму у ставленні до Біблії, що виявилися, з одного боку, у формі традиціоналізму, а з іншого – фундаменталізму.

В межах традиціоналістського ставлення до Біблії (С. Саніков), Біблія розумілась як джерело пропозиційних тверджень щодо догматичної і моральної теології, яке можливе як єдине істинне систематичне богослов'я, єдина віроповчальна система. Фактично це був інструментальний підхід до Біблії як джерела необхідних цитат, які давали можливість обґрунтувати церковну доктрину. При цьому автори доктрин або їх апологети цілком щиро стверджували, що саме їх прочитання Біблії є єдино правильним, уловлює буквальний зміст Одкровення – слів та дій Бога в історії вибраного народу (яким спочатку був Ізраїль, а тепер – церква).

Деякий інший підхід спостерігається у представників протестантського фундаменталізму (В. Ткачук), який, користуючись традиційною герменевтикою, обґрунтовує необхідність буквального прочитання Біблії та її метафор. Обґрунтовуючи провідне значення уяви та дії Святого Духа у процесі прочитання фундаменталісти, отримують свободу прочитання Біблії та віднаходження необхідних для існування спільноти змістів, що, в свою чергу, обумовлює яскраво виражений дисциплінарний характер їхніх спільнот.

У дисертації підкреслюється, що фундаменталістичний раціоналізм в українській традиції стає протилежністю до початкових позицій протестантизму. Адже, при всій відповідності фундаменталістичного раціоналізму психології української протестантської спільноти у її переважній консервативній більшості, такий фундаменталізм відриває спільноту від загального суспільства, замикає її у духовне гетто і призводить до занепаду традиції як за кількістю прихильників, так і за якістю духовного життя.

Досить виразно у сучасному протестантському дискурсі представлений і постфундаменталістський раціоналізм (С. Головін). Представники цього напрямку наполягають, що на Писання необхідно дивитися без традиційних окулярів представника певної релігійної традиції, навіть протестантської. У людини є лише одні окуляри: це її розум, і ці окуляри необхідно активно застосовувати і прояснювати. Користуючись цим методологічним засновком, постфундаменталісти закликають виділяти ясні та зрозумілі повеління та описи дані у Писанні. Застосування віднайдених істин має бути справою розуму, із його переконливими аргументами, ясністю та очевидністю. Це в свою чергу, сприятиме поверненню сучасного релятивістського світу до наукової раціональності, заснованої на формальній логіці. І в цьому місці світ зустрінеться із церквою, яка звертається до логічної раціональності заради витлумачення своєї віри, відмовившись при цьому від релятивізму лібералізму та суб'єктивізму традицій.

Релятивістські тенденції інтерпретації біблійних текстів прочитання Біблії спостерігаються в творчості О. Дудника. Теолог інтуїтивно ставиться до Біблії як цілісного нарративу і збірки нарративів, оперує досвідом громад та особистостей як джерелом для паралельних нарративів. Герменевтична практика О. Дудника цілком узгоджується із рекомендаціями пост-консервативної протестантської теології, хоча сама духовність, яка є герменевтичною лінзою, більш консервативна та традиційна. Альтернативним способом використання біблійного нарративу в українському протестантизмі є пост-ліберальна протестантська герменевтична практика (М. Черенков).

На тлі аналізу специфіки вітчизняної протестантської теології обґрунтовується думка про те, що характерний для українських протестантів акцент на особливому значенні спільноти та її духовного досвіду є ознакою пост-консервативного типу протестантської теології доби пост-модерну.

У четвертому розділі **«Наративне тлумачення українськими протестантами розвитку своїх церков у контексті суспільного життя доби постмодерну»** окреслюються зміст та причини кризи пострадянського протестантизму та розкриваються основні інтенції наративних стратегій її подолання.

Провідне значення в українському протестантизмі посідають наративні стратегії, що запропоновані в роботах історичного жанру. Їх специфіка полягає в тому, що з одного боку, вони формують власне бачення релігійною спільнотою самої себе, а з іншого – спираючись на досвід «героїв віри» (або спільноти), сформувані єдиноправильне віровчення. Виходячи з цього, успіх загального

духовного шляху вимірюється знову ж таки через правильність, яка супроводжується додатковими ознаками – благословення Божого над головним героєм, яке виявляється у кількості навернених, видатні посади у церкві, багатодітність тощо.

Важливу роль у сучасному протестантському дискурсі відіграють наративні стратегії спрямовані розкрити бінарну опозицію протестантизму та історичних церков. На цьому тлі обґрунтовується кризовий стан протестантизму, який обумовлений його історичною турбулентністю та випробуваннями постмодерну та пропонуються стратегії її подолання – християнству щоб вижити потрібно бути «тільки вірою». Не важливо, якою була попередня історія, важливо що тепер українські протестанти мають бути фідеїстами у своїх простих віросповіданнях та апологетичних стратегіях, практиками етики добросусідства та діалогу в своїх вчинках.

Об'єктивна криза та її суб'єктивне переживання стали предметом постановки двох нових наративних стратегій: з одного боку, прихильники закритого типу християнства, з урахуванням раціональності та особливостей сучасної герменевтичної традиції, обґрунтовують пріоритет фундаменталізму (С. Головін), а з іншого – прихильники відкритого християнства, яке реалізується у позаконфесійності доводять необхідність пошуку діалогічних форм відносин церкви від різними суб'єктами світу.

У розділі виявляються загальні тенденції сучасних вітчизняних наративних стратегій постмодернізму та підкреслюється, що в постмодерному протестантському інтелектуальному дискурсі, критика авторитетів тісно співвідносить з обранням нових авторитетів, перед яким має зупинитися критичність як розуму, так і віри. Фактично, в постмодерністські наративні стратегії не тільки обґрунтовують доцільність віри у щось поза Писанням, але й визнають його пріоритет під час оцінки усіх християнських наративів минулого і сьогодення.

Пошук нових наративних стратегій зумовлений визнанням неефективності усіх традиційних і новаторських методів проповіді. В цих умовах відбувається зміна спрямованості зацікавлень із нових технологій донесення євангелія до суспільства на оздоровлення самих церков шляхом нової Реформації. Така реформація вважається необхідною через явну кризу, яка проявляється у скороченні чисельності громад, у конфлікті поколінь, у непристосованості до умов постмодернізму. Новою формою наративних джерел для доби постмодернізму стали «євангельські собори», започатковані українськими та російськими протестантами, як інноваційна форма для формування спільного церковного вчення про цінності, теорії та практики християнства майбутнього.

Основним наративом сучасної української протестантської теології є наратив звільнення, «виходу» із «Єгипту» радянського та імперського тоталітаризму до стану особистої і суспільної свободи. Український протестантський наратив звільнення передбачає необхідність не лише релігійної свободи, але і захист гідності людини та нації через збереження і розвиток всіх прав людини. Вільна

церква неможлива без вільного громадянина та вільного суспільства. Згідно із наративом, сформованим українськими протестантськими теологами події Євромайдану є новим народженням церкви та нації.

Партнерство церкви та суспільства, церкви та держави в Україні мислиться як необхідне для збереження простору свободи та розвитку українського соціуму в умовах стану «постпостмодерну». Солідарність церкви та суспільства долає егоїстичний індивідуалізм модерну та замкненість домодерних традицій, протистоїть фундаменталізму російського християнства та релятивізму західної постмодерної релігійності. Наративний ідеал «постпостмодерну» є різновидом романтизму в теології, спорідненого із ідеалами радикальної ортодоксії західного протестантизму та концепціями російської релігійної філософії. Специфікою наративного ідеалу «постпостмодернізму» стає претензія на деконструкцію модерну і постмодерну через їх подолання, а не фундаменталістичне реконструювання традицій.

Теологія постпостмодернізму, поява якої спровокована подіями майдану та наступної української кризи, є відповіддю протестантського теологічного середовища на об'єктивні історичні виклики, і забезпечує українським протестантським богословам ідейне лідерство в українському релігійному дискурсі.

У **Висновках** до дисертаційного дослідження сформульовано основні результати дослідження, які висвітлюють проблематику та загальну структуру роботи.

- Процеси переосмислення власних наративів та переінтерпретації наративних джерел є актуальним предметом для богословських дискусій в українському протестантизмі і потребують релігієзнавчого аналізу, який можливий лише на основі використання основних концепцій наратології.

- Виявлено антропологічний зміст сучасної протестантської теології, який виявляється в специфіці тлумачення людини, сутнісною ознакою якої постає здатність жити під впливом наративів спільнот і створювати нові наративи.

- Встановлено, що сучасна українська протестантська теологія власними наративними джерелами визнає не лише Писання, а й свою особливу духовну традицію, що породжує деякі догматичні труднощі та є специфічною особливістю як для лібералів, так і консерваторів.

- Християнський наратив українського протестантизму є розповіддю про історію і сьогодення церковної спільноти, чиї засновники та «хранителі» були (або є) особливими «героями віри» як особливим різновидом культурних героїв. Показано драматичний характер наративу, який складається із наступних актів: 1) зав'язка, в якій розповідається про покликання героя проповідувати світу; 2) спокуси героя і невиконання покликання; 3) повернення до духовного життя; 4) благословіння Богом духовного розвитку героя. При цьому, героєм наративу може бути або індивід, або ціла спільнота.

- Підкреслено, що християнський нарратив є п'ятиактовою драмою, в якій порядок актів заявкою сюжету, розвитком дії із кульмінацією в 4 акті, розв'язкою у п'ятому. Акти п'єси зумовлені діями Бога у його відносинах із людством і є наступними: творіння, гріхопадіння, Ізраїль, Ісус, церква як істинний Ізраїль та початок Царства Божого. Характер християнської спільноти визначається її існуванням у п'ятому акті, перша дія якого пройшла (П'ятидесятниця), а остання ще не настала (Друге Пришестя). Граючи власну роль, спільнота й окремі християни покликані до творчої свободи інтерпретацій себе, але в межах рамок своєї ролі. Це означає, що моральна та релігійна поведінка мають зумовлюватися загальним образом християн, який є у Писанні як певний сценарій, а не вирваними з тексту і контексту імперативними повеліннями.

- Доведено, що релігійний нарративний світ має здатність до оновлення через використання пророчої уяви, яка дозволяє пропонувати альтернативні нарративи, що переповідають наново всю історію і пропонують нові шляхи до свободи та солідарності. У новому нарративі й цінностях, які він пропонує, по-новому розкривається характер Бога та спільноти як Божого народу. Альтернативні нарративи можуть стати основними, якщо спільнота їх прийме і зробить частиною канону.

- Партнерство церкви та суспільства стало ідеалом сучасної української протестантської теології після подій Майдану. Теологія діалогу церкви і «світу», концепція партнерства релігійних організацій та суспільства була підготовлена всім розвитком української протестантської традиції, викликом подій української кризи 2013 – 2015 років, визначальним впливом західної нарративної теології.

- Для обґрунтування практики партнерства церков та громадянського суспільства протестантські богослови України використовують нарративи «виходу», що дозволяють сформулювати ліберальну теологію звільнення. Реальністю, яка має бути подолана під час звільнення, є не лише актуальний кризовий стан суспільства та протестантських церков, але й модерн та постмодерн у світському й релігійному середовищах.

- Пропонована українськими протестантськими теологами концепція постсекулярного стану є ліберально-гуманістичною і радикально відрізняється від російських фундаменталістичних концепцій постсекуляризму. Водночас, зазначена концепція є романтичною утопією, яка лише частково відображає реальний стан речей у суспільстві та церквах, що починають саморегулюватися як комунікативні спільноти. Уявлення про церкву як ідеальну комунікативну спільноту з універсальними цінностями та власним способом життя є відображенням переходу від логіки об'єктивізму й суб'єктивізму до інтерсуб'єктивної парадигми розуміння соціального.

**Основні положення і зміст дисертаційного дослідження
викладено у таких наукових публікаціях:**

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Ставряні С.С. Наративна теологія в сучасній протестантській думці / С.С.Ставряні //Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. – Вип. 9. – Одеса, 2016. – С. 126 – 130.

2. Ставряні С.С. Наративні стратегії сучасного українського протестантизму / Сергій Ставряні // Схід. – 2016. – № 1 (141), вересень. – С. 83 – 89.

3. Ставряні С.С. Церква і суспільство в інтерпретації біблійних наративів українськими протестантами / С.С. Ставряні // Гілея. – 2016. – Вип. 105, вересень. – С. 83 – 89.

4. Ставряні С.С. Аналіз релігійної ситуації в сучасній Україні / С.С.Ставряні // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 3. – С. 75 – 79.

5. Ставряні С. С. Циклічність розвитку релігій як причина протистояння християнського та мусульманського світів / С. С. Ставряні // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк : Донецький державний інститут штучного інтелекту, 2007 – № 2. – С.129–132.

6. *Ставряні С. С. Західна цивілізація як синтез давньогрецької та іудейської культури: релігійний та моральний аспекти / С. С. Ставряні.* // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [Текст] : збірник наукових праць. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. Вип. 19 (32) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; редкол. В. П. Андрущенко (голова) [та ін.]. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С .110 – 115.

Статті у міжнародних наукових виданнях:

Ставряні С. Религиозные организации современной Украины в контексте процессов общественных трансформаций и построения гражданского общества / Сергей Ставряни // *Modern Science, scientific journal.* – Prague. – № 4. – 2015. – P. 85 – 89.

АНОТАЦІЯ

Ставряні С.С. Партнерство церкви і суспільства у наративах української протестантської теології початку ХХІ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2016.

У дисертації вперше у вітчизняному релігієзнавстві на основі системно-аналітичного підходу розкривається специфіка української протестантської наративної теології та особливості використання наративних джерел у дискурсі сучасного українського протестантизму. На цьому тлі виявлено антропологічний зміст сучасної протестантської теології, яка, в дусі постмодерністських інтенцій, постає відкритою до особистості та доведено, що основним наративними джерелами для українського протестантизму є, з одного боку, Біблія як головне

нормативне джерело, а з іншого – вітчизняна протестантська традиція як додаткове. Наявний у сучасному протестантському дискурсі пошук нових нарративних стратегій зумовлений визнанням неефективності усіх традиційних і новаторських методів проповіді. В цих умовах відбувається зміна спрямованості зацікавлень із нових технологій донесення Євангелія до суспільства на оздоровлення самих церков шляхом нової Реформації.

Уточнено сутність нарративу, який постає як специфічний спосіб конструювання та усвідомлення реальності та доведено, що гостра критика модерного способу мислення у сучасному протестантському дискурсі, все ж не дає можливості говорити про докорінну зміну його методологічних засад, а виявляється лише у зміні світоглядних інтенцій нарративу.

Встановлено, що концепції партнерства церкви і суспільства в сучасному українському протестантському богослов'ї є частиною ліберальної теології звільнення, яка має нарративний характер та відстоює особливі цінності європейського та українського християнства.

Ключові слова: нарратив, нарративний дискурс, нарративні стратегії, протестантизм, герменевтика, теологія, Біблія, постмодернізм, традиція, конфесія.

АННОТАЦІЯ

Ставроян С.С. Партнерство церкви и общества в нарративах украинской протестантской теологии начала XXI века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – религиоведение. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В диссертации впервые в отечественном религиоведении на основе системно-аналитического подхода раскрывается специфика украинской протестантской нарративной теологии и особенности использования нарративных источников в дискурсе современного украинского протестантизма. В ходе исследования показано, что нарративный анализ зарубежного и украинского протестантизма необходим для адекватного понимания развития украинской протестантской теологии и украинского протестантского дискурса времени глобальных трансформационных изменений. Сложности анализа связаны с многочисленными противоречиями между тяготением к либеральной модернизации и к фундаментализму, попытками сохранить традицию отечественного протестантизма предыдущих веков, вызовами эпохи постмодерна.

В диссертации подчеркивается выразительное антропологическое содержание современной протестантской теологии – оно проявляется в открытости к личности и ее интерпретации библейских текстов. Рассматривая специфику нарративных источников украинского протестантизма, диссертантка подчеркивает, что здесь, рядом с Библией, важное место отводится отечественной протестантской традиции. На этом фоне показано, что украинский протестантизм мыслит себя не только как интерпретативное сообщество, но и придает огромное значение авторитета опыту героев веры прошлого.

Раскрыта сущность нарратива, который предстает не как репрезентация определенного содержания, а как специфический способ конструирования и осознание реальности. На этом фоне показано драматический характер нарратива, который позволяет личности войти в нарративный мир через сознательное или бессознательное принятие определенных ролей в мировой драме и тем самым определить особенности мировоззрения и личности и сообщества.

Подчеркивается, что поиск новых нарративных стратегий обусловлен признанием неэффективности всех традиционных и новаторских методов проповеди. В этих условиях происходит изменение направленности интересов из новых технологий донесения Евангелия до общества на оздоровление самих церквей путем новой Реформации. Последняя выступает как результат выразительной кризиса проявляется в сокращении численности общин, в конфликте поколений, в неприспособленности к условиям постмодернизма. Кроме этого, показаны формы нарративных источников эпохи постмодернизма, среди которых ведущее значение занимают «евангельские соборы», направленные на формирование общего церковного учения о ценности, теории и практики христианства будущего.

Установлено, что концепции партнерства церкви и общества в современном украинском протестантском богословии являются частью либеральной теологии освобождения, которая имеет нарративный характер и отстаивает особые ценности европейского и украинского христианства.

Ключевые слова: нарратив, нарративный дискурс, нарративные стратегии, протестантизм, герменевтика, теология, Библия, постмодернизм, традиция, конфессия.

SUMMARY

Stavrojani S. S. The relationship between church and state in narratives of Ukrainian protestant theology of the beginning of the 21st century. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philosophy: specialty 09.00.11 – Religious Studies. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The thesis is the first scholarly study within Ukrainian religious studies that on a basis of the system-analytical approach reveals the characteristics of Ukrainian Protestant narrative theology and specifics of the use of the narrative sources in the discourse of modern Ukrainian Protestantism. The study reveals the anthropological content of modern Ukrainian Protestant theology which, inspired by postmodern intentions, appears open to an individual. Bible as a main normative source and local Protestant tradition as an additional source are the main narrative sources for Ukrainian Protestantism. The search for new narrative strategies within the modern Protestant discourse is induced by the fact that all traditional and innovative techniques of preaching are declared inefficient. In these conditions, the priority shifts from new techniques of evangelizing to a revitalization of the churches through a new Reformation.

The essence of the narrative as a specific way of constructing and understanding the reality is redefined in the thesis. It is proved that the strong criticism of the present-day

way of thinking in the modern Protestant discourse does not let speak about a radical change in its methodological provisions and manifests only in the change of ideological intentions of the narrative.

The thesis states that the concept of the partnership of church and society in the modern Ukrainian Protestant theology is a part of the liberal theology of liberation, which has a narrative nature and promotes essential values of European and Ukrainian Christianity.

Keywords: narrative, narrative discourse, narrative strategies, Protestantism, hermeneutics, theology, Bible, postmodernism, tradition, confession.